

Γιώργου Θεοτοκά: «Θέατρο»

Το «ΘΕΑΤΡΟ» του κ. Θεοτοκά έχει τέσσερα έργα στην υποδειγματικά καλοτιπωμένη του έκδοση: Το «Αντάρα στ' Ανάπλι» και το «Γεφύρι της Άρτας» χαρακτηρίζονται από μίαν ζωηρότερη ομοιότητα, που μάς υποχρεώνει να μιλήσουμε γι' αυτά μαζί. Και τα δύο έχουν διατάξει ως προς την εμφάνισή τους γενικά έπαινο στη Σκηνή, δεν άρξεται δηλ. κατηγορηματικά, και άφηνεται στην κρίση του σκηνοθέτη το πώς θ' άνεδούν. Τούτο γίνεται, γιατί δεν πρόκειται για έργα γραμμένα σύμφωνα με τη ρουτίνα: χρειάζεται βοήθεια και συνεργασία με πολλούς, όταν πρόκειται να γραφεί θεατρικό έργο στην τελεωτική του μορφή έξω από αυτή τη θλιβερή θέαση: αλλά ο συγγραφέας δε μένει μόνος του: ήσποιοι και σκηνοθέτες και φίλοι τον παραστήσκουν και τον δυναμώνουν. Ο κ. Θ. δέ όρθηκε παρόμοιους βοηθούς και θέλησε να ολοκληρώσει τα

Έργα του μόνος του, χωρίς ένα ξεκαθαρισμένο θεατρικό ιδανικό, ακριβώς επειδή το θέατρο σπρώχνεται σε πολλούς παράγοντες, δεν του φτάνει το ένος ή δυναμικότητά. Το πρώτο, το «Αντάρα...» έχει και χορό. Στα ταξίδια του στην Εύρωπη ο κ. Θ. είδε και το πώς νέοι συγγραφείς εκεί μεταχειρίζονται το χορό σ' έργα καινούργια: όμως δε μάς φέρνει τον τρόπον εκείνο, αλλά γυρίζει άμεσα στην άρχαία τραγωδία. Το στοιχείο του χορού όπως το διαβάσουμε πιά στα κείμενα μένει άχρηστο σήμερα για μάς, αν δεν το άποτάξουμε στις τωρινές ανάγκες και στις τεχνικές και στις γενικότερες. Πιστεύω κι' εγώ, καθώς και ο κ. Θ., στην ελικρινέστατα πρόλογο του, στην άναγεννητική σημασία της Τραγωδίας: αλλά έτσι που την παίρνουν για πρότυπο σε μάς, χωτρικά μεταφερμένη, δεν προσφέρει τίποτα: σιγά σιγά θά ντρέπεται, κανείς να θεωρεί σπουδαία ένισχυση μας την Τραγωδία. Έπίσης ή κεντρική ιδέα του έργου, που ένωσάρκωνται στις αντίληψεις του ήρωα και των δυο άελεφών από θεατρική άποψη δεν γίνονται κατανοητές και δεν θά αγκυλωθούν, επειδή ο θεατής μόνο από το άσθημα συγκινείται, όχι από θεωρίες. Μους και λογική δεν είνε τα γινώσματα του θεατρικού έργου, αλλά το τυφλό, το άτόφο άσθημα: γι' αυτό και οι θεατρικοί συγγραφείς κά-

νουν λιγότερη έντιμηση ως διανοούμενοι. Και το «Γεφύρι της Άρτας» δεν σπρώχνεται, στο άσθημα παρά σε ισχυρή σάλληψη που δεν ήφερε τη γρηγορότερη θεατρική μορφή της την αίσθηματική, την αίσθηματική, δε πώ καθώς γίνεται π. χ. στον Πιραντέλλο. Μάλιστα εδώ έχουμε και μίαν διατάξει στην κύρια ιδέα, φανέρωμα της λογικής που ζητάει πολλά σημεία να σταθεί και που δεν ζει στο ένα, στη ψυχή την άπαραίτητη για άαχμαλωτισθεί ο θεατής που πρέπει να ξέρει άμέσως — άμέσως και άπλά τι συμβαίνει: 1) Το θέμα, κωμω του άνθρώπου μπροστά στο μεγάλο ποσοστό του και το λιγισίμο έξ αίτίας του (σ. 111). 2) Το πνεύμα του κακού άντιμάχεται στην άνοδο του ανθρώπου (σ. 112). 3) Η προσήλωσή στα έγκώσια έκφρασμένα στην άφασίωση στον έρωτα φέρνει κόπο. (σ. 117). 4) Η πνευματική άναστασία, ή ψυχική ή ελευτηρία, αντίληψη διάσπηση εδώ και έκατόν πενήντα χρόνια που την έζωσαν από το Σολωμό (σ. 135, 137, 163) και 5) Η άνάγη της άποταγής (σ. 154). Δε συζητώ τις αντίληψεις αυτές, όλες έχωριστά έχουν την αξία τους, πάντοτε όμως μίς πρέπει να άπαρχει άπόλυτα κυρίαρχη μέσα στο έργο, που να την άγκασιέει μοναδικά ο συγγραφέας για γ' άγκασιέει: και ο θεατής το δρώμα. Και στο «Αντάρα...» ο κ. Θ. δεν παίρνει ξεκάθαρα μίς θέση. Τούτο είνε θεατρικό σφάλμα: όσο κι' αν είνε άρετή στην έρευνα την ιστορική. Ακόμη δεν είνε θέσαιο πώς ή άμφάνισή του Άγίου θά κάνει στους θεατές όσην έντύμηση έκανε στους άρχαίους ο από μηχανής θεός που είνε και ή άμση πηγή του λογικά, γιατί θεατρική, έσωτερική, ψυχική δικαιοσύνη δεν έχει. Νομίζω όμως πώς ο κ. Θ. κρίθει πολλές ικανότητες για θεατρικός συγγραφέας: όσα σημείωσα δε θέλουν να πούν το άντιθετο, παρά πώς ίσα ίσα θά γίνει κρίσιμος χωρίς αυτά καθώς και αν άποφασίσει να δουλέψει με ήρωες τωρινούς και όχι μ' έτοιμους μύθους, που είνε πολύ άφυγη από τη ζωή παρά άπιστοσύνη στο λαό. Στην Τραγωδία οι μύθοι δεν ήταν κάτι τι ξένο παρά σύγχρονο με την εποχή της. (Άξιο να σημειωθεί είνε ότι στους έτοιμους μύθους γιρίζουν γενικότερα οι λόγιοι νέοι ο κ. Αλ. Σολωμός π.χ. και άκολουθούν και μίς διαίρεση σε εικόνες και όχι σε πράξεις). Πιο καλά δόγητος είνε το βουλευάτο, μίς προαιδέια που χωρίς αυτήν δεν μπορούμε να καταλάβουμε τη θεατρική αξία την αιώνια της Τραγωδίας. Ο Σοφοκλής δουλέυε θεατρικά με την ίδια άίσθηση του Σαρβού, του Ίψεν, του Χάουπμαν. Όποιος δεν το καταλαβαίνει, αυτό άς άπειλαστεί: θέατρο δε θά γράψει. Η άλήθεια είνε πώς ή άμση προσέγγιση προς την Τραγωδία κολλασμένη πώ πολύ τους συγγραφείς είνε πώ «ποιητική», καθώς λένε τις άκαθόριστες σπουδαστικές του καιρού μας που δεν τις ήξεραν ούτε οι τραγικοί ούτε ο Πλάτωνας ούτε ο Άριστοτέλης. Θά προχωρήω άκόμη περισσότερο και θά βάλω δέματα στους πάρα πάνω και το Βερνέζυ, τους Άρνολντ και Μπάξ τον κ. Ξενόπουλο. Αύτοι κάνουν την

Ίδια δουλειά με το Σοφοκλή. Το θέατρο μέσα στο πάρασμα των αιώων έμεινε το ίδιο στην βαθύτερη ούσια του: Σύγχρονα άσθημα κάθε φορά πώ εύτελή πράγματα γωσμένα όμως από δυνατά μυαλά της εποχής που νιώθουμε ότι, κατά πρώτο λόγο, το θέατρο είνε τόπος για διασκέδαση, γι' άναψυχή. Πιο πολύ λοιπόν άς είνε ιδανικό μας ή «Όσση» και τα όμοια της λεωφόρου Αλεξάνδρας παρά οι βιβλιοθήκες και τα στερεότυπα έκτός άν τα ήουμε κι' αυτά, μέσα από τα καλοκαιρινά μας κέντρα, καθώς υποθήλωσα και πάρα πάνω, που αυτό είνε το σωστό.

Έμένα ειδικά που δε συμπάθω καθόλου τον παραπλανητικό σκηνογραφικό φόρτο με πικραίνει και ή πολυτέλεια, που τη ζητάει το «Θέατρο» του κ. Θ. και ακόμα και όσα λέει για υπάθετες παραστάσεις: αυτά είνε τουριστικά, δεν είνε θέατρο, που ή άίσθησή του είνε κυρίας το χεμώνα, κάτω από στέγη, κλειστά. Το σκηνογραφικό φόρτο των έργων έμπνευθε ο κ. Δ. από το Ίδριμα της όδου Άγ. Κωνστατίνου, όπου τον έγκαινίασε ως το κύριο γνώρισμά του ο Πολίτης από την πρώτη του μέρα. Οι νέοι πρέπει να γράφουν έργα που να μπορεί να παιχτούν χωρίς μεγαλοπρέπιες και χωρίς πρόσθετες άπάτες. Το καθήκον προς την έξωγενή μορφή του έθνους αυτό ά πρέπει. Και δεν πρόκειται αυτή τη στιγμή καθόλου για τον κ. Θ. παρά για την κατέλευση του θεάτρου μας πλατύτερα.

Την πεποθήση μου αυτή προς τη θεατρική αξία του κ. Θ. τη δικαιολογώ και την έπιχείρω το μέτρο που υπάρχει και σταματάει: έγκαίριος την κοιθέντα το εύρημα τω Όδοιπόρου στο «Γεφύρι...» ή θαυμαστή γλώσσα του που έχει πρώτο την «Τριστέυγη» — άραίο θεατρικό έπιθήθημα ή γλώσσα — και πώ πολύ τα δυο του τ' άλλα: Το ελίφει το έράδιο και ε' «Όνειρο του δωδεκάμερου». Το πρώτο έχει αυτό που λέμε στο θέατρο «άτμόσφαιρα» έχει και γλώσσα, πριεράδα, χάρη σ' μερικούς άναχρονισμούς — τούτο είνε πρότερόν του και σε άλλα — κι' ακόμα και θεατρική σαφήνεια. Είνε κάτι τι συγκρινόμενο για τη Σκηνή. Θά τόβλεπα με πολλή εύχαριστήση να παιχτεί. Άλλά το δεύτερο, που είνε και το νεότερο, αξίζει περισσότερο: έχει άίσθηση του χωρισμού σ' πράξεις που δεν υπάρχει στο «Γεφύρι...» Κυλάει άβίαστα, με πολύ γιοόμορ, με φρεσκάδα, με άνοήτους διαλόγους, με πειτούν στον άέρα και πώ δεν τριβιλίζουν άπάνω σε μαλωμένα πόδια. Μεταχειρίζεται τους δημοτικούς στίχους έλασσ συνθεμένους σ' ένα σύνολο και όλο το έργο σπρώχεται σε μίαν ιδέα, σ' έναν τόνο, που δε φαίνονται άλλα που δεν το κάνουν το έργο να μην έζει, κανείς από πώ να το πιάσει. Μιλάνε το άσθημα του, ή συγκίνηση του, είνε σαν πολλά, άδύνατα από κακές άπιδράσεις μεγαλόστομες και αντιθεατρικές. Η δημοτική παράδοση έχει γονιμοποιηθεί και προχωρεί μέσα στα καλούπια της θεατρικής άνάγκης. Ο όλος της Μάλμας αξιόλογος στην άρχή και στο τέλος ο Αρχαγγέλος έχει μίς τυμμηρή θεατρικότητα που πείθει περισσότερο πολύ από τον Άγιο του Άναπλιού. Μάγο που το φινάλε στην πρώτη πράξη είνε άδύνατο και μη θεατρικό. Το φινάλε είνε στείχιο έχωριστό, δεν είνε μόνο το σημείο που τελειώνει το έργο παρά και κάτι περισσότερο, είνε μέσο για να γίνει μίς ολοκλήρωση, θιας προαιδέια που φωτίζει άπό το τέλος ότι έχει γίνει ως εκείνη τη στιγμή. Αν τ' «Όνειρο του δωδεκάμερου» παιχτεί και μίαν άνάλογη μουσική που του είνε άπαραίτητη, ένα έργο με κομψότητα άριστουργηματική και με άνέφελη δράση θά στείλισει το θέατρο μας. Δεν θά είνε λοιπόν ξένος ο κ. Θ. προς την πνευματική άναγέννηση του θεάτρου μας. Κι' αν σημείωσα τις άμφιβολίες μου, το έκανα γιατί πρέπει πάντα να λέει κανείς τη γνώμη του και μάλιστα για έρωσια γραμμένα από συγγραφές με ύψηλό ήθος και με θεατιότατη αγιότητα όπως ο κ. Θ. Αυτή τη στιγμή το «Θέατρο» του δεν μπορεί βέβαια γ' αντιπεθεί προς το θέατρο της ρουτίνας: μόνο σε δυο χρόνια που γράφει θεατρικά έργα ο κ. Θ. κάτι τέτοιο δεν μπορεί να γίνει: θά γίνει όμως άργότερα. Δικός μας ήταν ο ποιητής που

είπε εμέ καιρό και με κόπο: και τα δυο του τα έργα που μίλησα γι' αυτά τελούται: μάς δέχονταν πώς έχει τις προποθέσεις να προσφέρει και στο θέατρό μας ένίσχυση τόσο πολύτιμη, όση έχει χαρίσει ο αξιόλογος αυτός δημιουργός και στον πεζό μας λόγο.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΙΔΕΡΗΣ